

राज्यातील सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध
प्रकल्प यांना दूध पुरवठा करणाऱ्या दूध
उत्पादक शेतकऱ्यांना दुधासाठी प्रतिलिटर
रु.७/- अनुदान देणेबाबत....

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: एमएलके- २०२३/प्र.क्र.११५/पदुम-८(ई.क्र.७१६७५७)

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय- विस्तार, मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक: २६ सप्टेंबर, २०२४

वाचा:

१.समक्रमांकीत शासन निर्णय दि.५.१.२०२४ व दि.२६.२.२०२४

२. समक्रमांकीत शासन निर्णय दि.१२.७.२०२४

प्रस्तावना:

दूध व दुग्धजन्य पदार्थांचे भाव हे प्रामुख्याने मागणी व पुरवठा आणि आंतरराष्ट्रीय बाजारातील दुध भुकटी व बटरचे दर यावर अवलंबून असतात. त्यानुसार आंतरराष्ट्रीय बाजारात दूध भुकटी व बटरचे दर कमी झाल्यास दुधाचे दर कमी होतात याचा परिणाम देशांतर्गत उत्पादित होणाऱ्या दुध भुकटी व बटरच्या विक्री वर सुद्धा होतो. याशिवाय, दुधाच्या अति पुष्ट (Super Flush) काळातही दुधाचे दर कोसळतात, ही वस्तुस्थिती आहे. तथापि, असे असूनही राज्यातील दुध उत्पादक शेतकऱ्यांचे आर्थिक हित जोपासण्यासाठी शासन "विशेष परिस्थितीत" बाजारात उचित हस्तक्षेप करत असून, दूध उत्पादक शेतकऱ्यांना योग्य न्याय देण्याचा प्रयत्न करीत असते.

दूध भुकटी व बटरचे दर कोसळलेले असल्याने दुधाच्या भावात झालेली घसरण तसेच दूध अनुदान योजना पुनः सुरु करण्याची दूध उत्पादक शेतकऱ्यांकडून मागणी विचारात घेऊन दि.२८.६.२०२४ रोजी अतिरिक्त अर्थसंकल्प सादर करतेवेळी मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त) यांनी दूध उत्पादक शेतकऱ्यांना दि.१ जुलै, २०२४ पासून रु.५/- अनुदान देण्याची घोषणा केली होती.

तसेच दि.१.७.२०२४ रोजी मा. मंत्री (दुग्धव्यवसाय) यांचे अध्यक्षतेखाली राज्यातील प्रमुख दूध संघ व शेतकरी प्रतिनिधींसोबत बैठक आयोजित करण्यात आली होती. त्यानुषंगाने, दि.२.७.२०२४ रोजी सभागृहात मा. मंत्री (दुग्धव्यवसाय) यांनी दूध अनुदान विषयक निवेदन केले त्यानुसार, आंतरराष्ट्रीय बाजारात दूध पावडर व बटरचे दर कमी झाल्यामुळे दूध पावडरचा साठा शिल्लक असल्याने, यावर उपाययोजना म्हणून राज्यातील जे प्रकल्प दूध भुकटी निर्यात करतील, त्यांना निर्यातीस प्रोत्साहन म्हणून रु.३०/- प्रतिकिलो अनुदान देण्याची घोषणा केली होती. सदर घोषणांच्या अनुषंगाने दि.५.७.२०२४ रोजी मा.मंत्रिमंडळाच्या मान्यतेने शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला होता. तसेच दि.१२.०७.२०२४ रोजीच्या मा.मंत्रिमंडळाच्या बैठकीतील मान्यतेने दि.१२.०७.२०२४ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये दूध भुकटी रूपांतरणास ही प्रती लीटर रु.१.५०/- इतके अनुदान देण्यास मान्यता देण्यात आली होती.

तथापि, सद्यस्थितीत आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेतील दूध भुकटी व बटरचे दर हे कोसळलेले आहेत. परंतु, राज्यातील दूध उत्पादक शेतकऱ्यांच्या दुधाला रास्त भाव मिळावा, या हेतूने सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांनी दूध उत्पादक शेतकरी यांना किमान रु.२८/- प्रतिलिटर इतका खरेदी दर निश्चित करून राज्यातील दूध उत्पादक शेतकऱ्यांना यापूर्वी संदर्भ क्र.२ येथील शासन निर्णयानुसार दिल्या जाणाऱ्या रु.५/- प्र.लि. दूध अनुदानामध्ये रु.२/- प्र.लि. वाढ करून रु. ७/- प्रतिलिटर इतके अनुदान दि.१ ऑक्टोबर, २०२४ पासून पुढे देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

अ) दूध अनुदान योजना:-

- १) राज्यातील सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांमार्फत संकलित होणाऱ्या गाय दुधाकरीता दूध उत्पादक शेतकरी यांना प्रतिलिटर रु.५/- इतके अनुदान देण्यात येत होते. त्यामध्ये दि.१ ऑक्टोबर, २०२४ पासून रु.२/- वाढ करून गाय दुधाकरीता दूध उत्पादक शेतकरी यांना प्रतिलिटर रु.७/- इतके अनुदान देय करण्यात येत आहे.
- २) सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांनी दूध उत्पादक शेतकरी यांना ३.५ फॅट /८.५ एसएनएफ या गुणप्रतिकरीता किमान रु.२८/- प्रतिलिटर इतका दर (दि.१ ऑक्टोबर, २०२४ पासून पुढे) संबंधित दूध उत्पादक शेतकऱ्यांच्या वैयक्तिक बँक खात्यावर रोख विरहीत पद्धतीने (ऑनलाईन) अदा करणे बंधनकारक राहिल. तदनंतर, शेतकऱ्यांना शासनामार्फत रु.७/- प्रतिलिटर बँक खात्यावर थेट वर्ग (डीबीटी) करण्यात येईल.
- ३) फॅट व एसएनएफ ३.५/८.५ या गुणप्रतिपेक्षा प्रति पॉईन्ट कमी होणाऱ्या फॅट व एसएनएफ करीता प्रत्येकी ३० पैसे वजावट करता येईल. तसेच प्रति पॉईन्ट ३० पैसे वाढ करण्यात यावी.
- ४) सदर योजनेच्या अंमलबजावणीकरीता संगणक प्रणालीद्वारे (सॉफ्टवेअर) अनुदान दूध उत्पादक शेतकरी यांच्या बँक खात्यावर डीबीटीद्वारे थेट वर्ग करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.
- ५) सदर योजना दि.१ ऑक्टोबर, २०२४ पासून राबविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तथापि, प्रस्तुत योजनेचा आढावा घेऊन योजनेस पुढील कालावधीकरीता मुदतवाढ देणेबाबत शासन स्तरावरून निर्णय घेण्यात येईल.
- ६) शासन निर्णय दि.१२.७.२०२४ रोजीनुसार घोषित करण्यात आलेल्या दूध भुकटी निर्यातीस रु.३०/- प्रतिकिलो प्रोत्साहनपर अनुदान व दूध भुकटी रूपांतरणास प्रतिलिटर रु.१.५० अनुदान दि.३० सप्टेंबर, २०२४ पर्यंतच देय राहिल. तदनंतर सदर योजना बंद करण्यात येत आहे.
- ७) माहे जुलै, २०२४ मधील आकडेवारीनुसार सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांमार्फत होणारे गायीचे दुध संकलन सुमारे १६० लक्ष लिटर प्रतिदिन इतके आहे. संदर्भ क्र.२ येथील योजनेतर्गत मंजूर निधी विचारात घेऊन, प्रस्तुत प्रतिलिटर रु.७/- अनुदानप्रमाणे अतिरीक्त

सुमारे रु.८७९.२० कोटी इतक्या निधीस मंजूरी देण्यात येत आहे. तथापि, प्रत्यक्ष होणाऱ्या दूध संकलनातील घट वा वाढ यानुसार उपरोक्त रकमेत बदल होण्याची शक्यता आहे.

८) सदर योजनेतर्गत कोणताही पात्र दूध उत्पादक शेतकरी अनुदानापासून वंचित राहू नये, यासाठी संगणक प्रणालीमध्ये दूध उत्पादक शेतकऱ्यांचा डाटा भरणाऱ्या सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांना प्रोत्साहनपर प्रतिलिटर रु.०.०५ पैसे देण्यास आणि यापोटी रु.६.८४ कोटी इतक्या खर्चास मान्यता देण्यात येत आहे.

९) वित्तीय भार वगळता योजनेच्या इतर बाबींमध्ये बदल करण्याचे अधिकार प्रशासनिक विभागास राहतील.

ब) दूध भुकटी रूपांतरण योजना:

संदर्भ क्र.२ येथील शासन निर्णयान्वये घोषित दूध भुकटी रूपांतरणासाठी दि.१ जुलै, २०२४ ते दि. ३० सप्टेंबर, २०२४ पर्यंत प्रतिलिटर रु.१.५० अनुदान हे प्रतिदिन ६० लक्ष लिटर मर्यादेऐवजी प्रतिदिन ९० लक्ष लिटर मर्यादेपर्यंत रूपांतरीत होत असलेल्या दुधास लागू करण्यात येत आहे.

त्यानुषंगाने, दूध भुकटी रूपांतरणासाठी रु.७९.२० कोटी इतक्या अतिरीक्त निधीस मान्यता देण्यात येत आहे.

दूध भुकटी रूपांतरण योजनेच्या संदर्भ क्र.२ येथील शासन निर्णयातील अटी व शर्ती कायम राहतील.

I) दूध अनुदान योजना राबवितांना पुढील अटी व शर्ती विहीत करण्यात येत आहेत:-

१. या योजनेत सहभागी होण्यासाठी राज्यातील सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांनी आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास यांचेकडे अर्ज करणे बंधनकारक राहिल.
२. डीबीटी करण्यासाठी दूध उत्पादक शेतकऱ्यांचे बँक खाते हे त्यांच्या आधार कार्डशी व पशुधनाच्या आधार कार्डशी (Ear Tag) संलग्न (लिक) असणे आवश्यक असेल. त्याची पडताळणी संबंधित जिल्हा दुग्धविकास अधिकारी, सहाय्यक निबंधक सहकारी संस्था (दुग्ध), जिल्हा पशुसंवर्धन उपायुक्त यांच्या समितीमार्फत करण्यात यावी.

II) सर्वसाधारण अटी व शर्ती:-

१. उपरोक्त योजनेमध्ये सहभागी झालेल्या सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांनी दूध खरेदीबाबतचे अभिलेख दररोज अद्ययावत ठेवणे व संबंधित जिल्हा दुग्धव्यवसाय विकास अधिकारी यांना देणे बंधनकारक राहिल. त्याची प्रत आयुक्त, दुग्धविकास यांना सादर करण्यात यावी.
२. आयुक्त, दुग्ध विकास यांनी शहानिशा (Verification) करून योजनेच्या अनुदानाची अंतिम अदायगी करण्यात यावी.
३. उपरोक्त योजनेची नियमितपणे तपासणी करण्यासाठी आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास आवश्यकतेनुसार कार्यवाही करतील.
४. या योजनेमध्ये कोणत्याही सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांमार्फत अनियमितता झाल्याचे आढळून आल्यास संबंधित संघावर कायदेशिर कारवाई करून, अनुदानाची रक्कम व्याजासह वसूल करण्यात येईल. तसेच सदर संघ/प्रकल्प अनुदानास अपात्र ठरविले जातील.

५. सदर अनुदान परराज्यातून संकलित होणाऱ्या दुधास लागू राहणार नाही.
६. प्रस्तुत दूध अनुदान योजना केवळ राज्यातील दूध उत्पादक शेतकऱ्यांना लागू राहिल.
७. योजनेत सहभागी होणाऱ्या शेतकऱ्यांकडील दुधाळ जनावरांची नोंदणी (EAR TAG) महाराष्ट्र राज्यात INAPH/भारत पशुधन पोर्टलवर असणे बंधनकारक राहिल.
८. शेतकऱ्यांचे आधार लिंक बँक खात्याची पशुधनाची INAPH /भारत पशुधन पोर्टलवर नोंदणी करण्यात यावी.
९. उपरोक्त अटी व शर्तीची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास यांची राहिल.

दूध अनुदानाकरीता रु.८७९.२० कोटी, दूध भुकटी रूपांतरणाकरीता रु.७९.२० कोटी असे एकूण रु.९५८.४० कोटी इतका निधी दूध अनुदान व दूध भुकटी निर्यात अनुदानावरील खर्च मागणी क्र.डी-५, २४०४, दुग्धव्यवसाय विकास ००,१०२, दुग्धव्यवसाय प्रकल्प, दूध व दूध भुकटीकरीता अनुदान, (०५)(०१)- अतिरीक्त दुधाचे रूपांतर व निर्यात करीता अनुदान, ३३- अर्थसहाय्य, (२४०४४१११) या लेखाशिर्षाखाली उपलब्ध निधीतून भागविण्यात यावा. तसेच संगणक प्रणालीमध्ये दूध उत्पादक शेतकऱ्यांचा डाटा भरणाऱ्या सहकारी दूध संघ व खाजगी दूध प्रकल्पांना प्रोत्साहनपर प्रतिलिटर अनुदानसाठी रु.६.८४ कोटी इतका खर्च मागणी क्र. डी-५, २४०४, (०१) (०१)- आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास, १३-कार्यालयीन खर्च (२४०४००२७) या लेखाशिर्षांतर्गत उपलब्ध होणाऱ्या निधीतून भागविण्यात यावा. असा एकूण रु.९६५.२४ कोटी इतका निधी उपलब्ध करून देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.५६३/२०२४/व्यय-२ दि.२८.८.२०२४ नुसार व मा. मंत्रिमंडळ बैठक दि.२३.०९.२०२४ अन्वये दिलेल्या मान्यतेच्या अनुषंगाने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२४०९२६१५३१२९२३०१ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(अश्विनी यमगर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा.मंत्री पदुम/मा. राज्यमंत्री पदुम यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा, महाराष्ट्र राज्य
५. मा.विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद, महाराष्ट्र राज्य

६. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य मंत्रालय, मुंबई
७. अपर मुख्य सचिव (पदु) यांचे स्वीय सहायक कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. आयुक्त, पशुसंवर्धन, पुणे महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
९. आयुक्त, दुग्ध व्यवसाय विकास, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
१०. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य सहकारी दूध महासंघ, गोरेगांव, मुंबई
११. प्रादेशिक पशुसंवर्धन सहआयुक्त, सर्व
१२. जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त, सर्व
१३. प्रादेशिक दुग्ध व्यवसायविकास अधिकारी सर्व.
१४. जिल्हा दुग्धव्यवसाय विकास अधिकारी, सर्व
१५. वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
१६. निवडनस्ती.